

менеджменту, здатних вирішувати практичні завдання з комерціалізації наукових розробок і технологій у сучасних ринкових умовах та ін.

Отже, аналіз сьогоденної ситуації комерціалізації наукових розробок ВНЗ та врахування зарубіжного досвіду із цього питання дає змогу зробити висновок про те, що Україні доцільно врахувати світові тенденції в цій сфері та насамперед запровадити модель підприємницького університету, закріпивши за ВНЗ право на об'єкти інтелектуальної власності, створені за державні кошти, та можливості розпорядження ними з метою отримання прибутку, затвердити структуру такого ВНЗ, урегулювати питання можливості ВНЗ виступати засновником підприємств для цілей комерціалізації його розробок, трансферу об'єктів прав інтелектуальної власності за етапами комерціалізації, створити пільговий режим для здійснення діяльності інноваційними підприємствами, створеними на базі ВНЗ, або надавати дотації / субсидії для таких підприємств.

3.3. Особливості правового статусу та зміст діяльності технопарків

Переорієнтація світової економіки на вектор інноваційного розвитку зумовила становлення знань та інформації як основного ресурсу економічного зростання. У таких умовах відбувається загострення конкуренції серед провідних країн за світове науково-технічне лідерство, що вимагає формування потужних національних інноваційних систем (далі – НІС), елементи яких на даному етапі й зумовлюють рівень економічного розвитку держави. Поступове ускладнення внутрішніх зв'язків у НІС зумовило необхідність створення так званих «сполучних ланок» для підтримання та прискорення зв'язків між її складовими елементами. Такі ланки дістали назву «інноваційна інфраструктура» – сукупність взаємопов'язаних структур обслуговування, що становлять та/або забезпечують основу для розв'язання проблеми⁵³³.

⁵³³ Жилінська О. І. Розвиток інноваційної інфраструктури / О. І. Жилінська, Д. В. Чеберкус // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 57–67.

До суб'єктів інноваційної інфраструктури прийнято відносити паркові організаційні структури (наукові, технологічні, індустріальні), містоутворювальних суб'єктів (технополіси, техногради, інногради), інкубатори інноваційного бізнесу, інноваційні центри, венчурні фонди тощо. Їх основне завдання полягає у сприянні здійсненню інноваційної діяльності, а отже, й інноваційному розвитку.

Місце лідера в системі інноваційної інфраструктури посідає технопарк як перший та найефективніший її суб'єкт. Аналіз організації та діяльності провідних технопарків світу дає змогу в широкому розумінні визначити його як територіальний галузевий (рідше – міжгалузевий) науково-технічний комплекс юридично й економічно самостійних, функціонально об'єднаних навколо великого наукового центру проектно-конструкторських, технологічних, освітніх, фінансових, інформаційних закладів та промислових підприємств, які на основі спільного використання земельної ділянки та приміщень, здійснюють діяльність, скоординовану інноваційним процесом.

Витоки діяльності технопарків сягають 40-50-х років ХХ ст, коли на базі Стенфордського університету в Сан-Франциско (штат Каліфорнія, США) в 1945 р. було створено «Стенфордський парк високотехнологічної промисловості», що в 1951 р. став першим технологічним парком світу, а через 30 років шляхом збільшення територій та учасників сформувався як відомий технополіс «Силіконова долина» (Silicon Valley – англ.). На цьому етапі він зосереджує в собі 30 інститутів, центрів та лабораторій, 20 % світового виробництва комп'ютерів та електронних компонентів, 17 великих фірм електронної промисловості та 225 тис. працівників і попри створення великої кількості технологічних, наукових, індустріальних парків як власне в США, так і в країнах Європи та Азії залишається провідним центром подібного роду.

Початок європейського «технопаркового руху» належить 70-м рокам ХХ ст. Натхнені американським досвідом наукові установи Європи створили

перші наукові парки «Трінті коледж» у Кембриджі (Великобританія), «Лавен-да-Нев» у Бельгії та «Софія Антиполіс» у Ніцці (Франція). Треба вказати, що першість тут належить Франції, на території якої вже через десять років після заснування першого технопарку діяло 10 подібних структур. У 80-ті роки технопарки почали з'являтися в Канаді, Сингапурі, Австралії, Бразилії та країнах азіатського регіону, так зване «друге покоління технопарків»⁵³⁴. Слід відзначити прогресивність та ефективність діяльності наукових парків Індії («Керала»), Китаю («Хайдань») та Японії («Цукуба»), які з кінця 80-х років минулого століття зрівнялися з провідними інноваційними установами світу, і на даному етапі організація їх діяльності також заслуговує на увагу.

Ще в Радянському Союзі були спроби створити подібні наукові структури, зокрема, тогочасні академічні містечка по суті є аналогами сучасних технологічних парків. До речі, перше було створено 1956 р. у м. Новосибірськ, майже водночас із «Парком високотехнологічної промисловості» в Стенфорді, але відзначимо, що претендувати на світову першість академістечко не могло в умовах неконкурентоспроможної планової економіки СРСР. Показовим є те, що технопарк Новосибірського академістечка існує й досі та є одним із провідних у Російській Федерації.

На території пострадянського простору першою за ідею створення технологічних парків на своїй території захопилася Росія і, варто визнати, досить успішно її реалізувала, оскільки на даному етапі вона посідає п'яте місце у світі за кількістю наявних на її території технопарків, близько 70 подібних структур діють у 35 її регіонах⁵³⁵. Але першість належить Томському технопарку, що був створений 1990 р. і працює досі, хоча й не є провідним. Перший технологічний парк Білорусі був створений 1993 р. в м. Могильові, а в Україні з'явився лише у 2000 р., хоча необхідність їх

⁵³⁴Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 371–381.

⁵³⁵Лазарев В. С. История и зарубежный опыт создания и деятельности технопарков и бизнес-инкубаторов (инновационных центров) / В. С. Лазарев, Т. А. Демещик. – Режим доступу: www.gosbook.ru/system/files/documents/2011/07/13/lazarev-demeshchik.pdf.

створення нормативно була закріплена ще 1996 р. виданням розпорядження Президента України «Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів». Відповідно до цього розпорядження КМУ 22 травня 1996 р. було прийнято Постанову № 549 «Положення про порядок створення та функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів». Протягом наступних років було прийнято низку нормативних актів, що стали не лише основою діяльності вітчизняних технопарків, а й нормативним базисом вітчизняного інноваційного розвитку, зокрема ЗУ «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III та «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV. Спеціальними нормативними актами, що регулюють діяльність технологічних парків на цьому етапі, є ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16.07.1999 р., постанови КМУ «Про деякі питання організації діяльності технологічних парків» від 29.11.2006 р. № 1657 та «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та здійснення контролю за реалізацією проектів технологічних парків» від 21.03.2007 р. № 517.

На сьогодні в Україні існує 17 технологічних парків, перелік яких міститься в Преамбулі до вищезгаданого ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». Попри наявне правове поле їх діяльності, слід визнати, що нормативна база, яка регулює це питання є недосконалою, хоча й найбільш розповсюдженою на території країн пострадянського простору⁵³⁶ (Російська Федерація досі не прийняла спеціальний закон «Про інноваційну діяльність» та «Про технопарки»). Недосконалість вітчизняного законодавства про технопарки проявляється: а) у відсутності концептуального підходу, покладеного в основу визначення природи технологічних парків та відмежування їх від суміжних суб'єктів інноваційної інфраструктури; б) невизначеності організаційних-правових

⁵³⁶ Бань Т. А. Технопарки Беларуси, России и Украины / Т. А. Бань. – Режим доступу: www.weblancer.net/download/portfolio/693464/693464.doc.

форм як, власне, технопарку, так і його учасників; в) відсутності детально регламентованої процедури створення і, що важливо, припинення їх діяльності та, відповідно, правових наслідків для технопарку та його учасників; г) частій змінюваності правового механізму державної підтримки технопарків, що свідчить про відсутність його належного обґрунтування й бачення майбутніх результатів його застосування та зумовленість лише політичною кон'юнктурою. Усі ці недоліки, вважаємо, насамперед спричинені тим, що наявна нормативна база не втілила повною та адекватною мірою вочевидь вже сформовану вітчизняну (відмінну від класичної світової) модель діяльності технопарків в Україні. Виокремлення її особливостей можливе на основі порівняння провідного світового досвіду з уже отриманими вітчизняними результатами із цього питання.

Проаналізувавши особливості американської (в ролі - провідної), європейської та азійської моделей організації технопарків, доходимо висновку, що основними їх рисами слід визнати: а) *територіально-організаційну єдність* усіх суб'єктів-учасників технопарку (технополісу) з метою об'єднання їх на одній «спеціальній» території для сприяння здійснення ними їх науково-дослідницької діяльності; б) концентрацію на цій території знань, що стає можливим, як у випадку створення технопарків на базі ВНЗ та наукових установ, так і в разі залучення науковців до технопарків, створених поза ВНЗ, але зауважимо, що останній випадок найменш розповсюджений у світі, порівняно з першим; в) *зацікавленість держави* в діяльності різного роду технопарків, яка проявляється у створенні дієвої нормативно-правової бази, наданні різного роду пільг та заохочень, упровадженні спеціальних режимів діяльності (так, наприклад, у Бельгії державне фінансування діяльності технопарків становить 100 %) ⁵³⁷ та заснуванні технопарків від свого імені, як правило, місцевими органами;

⁵³⁷Ревуцький С. Основні передумови та загальні риси технологічних парків у високорозвинених країнах світу / С.Ревуцький // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 1. – Режим доступу: www.ndiiv.org.ua/ua/library.

г) інтенсивне *інвестування* коштів у проекти, що реалізуються в рамках технопарків, передусім венчурним «ризиковим» капіталом.

Слід наголосити, що попри ефективність світового технопаркового досвіду, який спостерігається останніми 30-40 роками і який, по суті, покладений в основу вітчизняної технопаркової моделі, не всі його особливості відобразилися в ній. Зважаючи на це, доцільно виділити *риски, що характеризують організацію діяльності українських технопарків*, до яких належать такі: а) територіальний принцип організації технопарків повною мірою не втілюється, переважна більшість вітчизняних технопарків, що створені на базі ВНЗ та наукових установ, не мають окремого офісного приміщення, спеціально відведеної для його потреб земельної ділянки, а просто використовують матеріально-технічну базу установи, при якій вони створюються; в) провідні технологічні парки нашої держави не здійснюють обслуговування інноваційних підприємств та не сприяють їх діяльності, як це відбувається в європейських, американських та азійських подібних структурах, а самотійно, силами науковців установи, при яких вони створені, реалізують інноваційні проекти. Наслідком цього є те, що технопарки в Україні позбавлені можливості отримання прибутку від продажу своєї долі в статутному капіталі суб'єкта-учасника технопарку (у разі, якщо такий учасник створений у формі товариства), як це здійснюється в переважній більшості технопарків світу, а також не можуть отримувати дохід за надані технопарком його учасникам різного роду послуги.

В Україні правове становище та діяльність технопарків нормативно врегульовано, але ефективність законодавчої бази є невисокою через її неузгодженість та недосконалі правові механізми. Зокрема, не в усіх нормативно-правових актах, що регулюють діяльність технопарків, витримано єдиний підхід до визначення їх правової природи, що зумовлено як особливостями їх діяльності в Україні, так і, безпосередньо, непослідовністю правового регулювання.

Так, законодавство України містить такі підходи, що визначають технопарк як: а) інноваційне підприємство (ст. 1 ЗУ «Про інноваційну діяльність»); б) суб'єкта інноваційної інфраструктури (ст. 1 ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»); в) спеціальну (вільну) економічну зону (ст. 3 ЗУ «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон»).

Визначення технопарку як *інноваційного підприємства* виходить за межі класичного підходу до розуміння його правової природи, оскільки останнє є безпосередньо суб'єктом інноваційної діяльності⁵³⁸. Таке твердження випливає зі ст. 1 ЗУ «Про інноваційну діяльність»: інноваційним підприємством визначається підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг. У той же час технопарк як елемент інноваційної інфраструктури, за класичним підходом, різного роду засобами (організаційними, технічними, фінансовими) покликаний сприяти здійсненню інноваційної діяльності, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг (ст. 1 ЗУ «Про інноваційну діяльність»). Але, як зазначалося, в Україні повною мірою не втілилася класична технопаркова модель, за якою технологічний парк виконує інфраструктурні функції, і, аналізуючи предмет діяльності

⁵³⁸ Законодавче визначення суб'єктів інноваційної діяльності міститься в ст. 5 ЗУ «Про інноваційну діяльність», де зазначено, що ними можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів. Такий підхід був підданий критиці в науковій літературі з огляду на те, що в цьому визначенні законодавець широко трактує поняття суб'єктів інноваційної діяльності і відносить до них не лише тих, що безпосередньо здійснюють інноваційну діяльність, яка спрямована на створення інноваційного продукту та виготовлення інноваційної продукції, а й суб'єктів, що здійснюють, зокрема, інвестиційну чи посередницьку діяльність, яка за своєю сутністю має інший – не інноваційний – характер, що зумовлює неможливість їх об'єднання під режимом інноваційної діяльності. Погоджуючись із висловленою думкою, надалі розглядаємо «суб'єктів інноваційної діяльності» як таких, що здійснюють господарську діяльність, головним результатом якої є створення інноваційного продукту та випуск інноваційної продукції, надання інноваційних послуг, використання (застосування) інноваційних технологій на підставі реалізації інновацій. А діяльність із залучення майна та/або вкладення коштів в інноваційні проекти відносимо до предмета діяльності суб'єктів інфраструктури.

вітчизняних технопарків, доходимо висновку, що їх діяльність спрямована на здійснення власне наукових досліджень, подальшу розробку їх результатів до стану інноваційного продукту шляхом створення дослідних зразків, а також налагодження виробничого процесу з їх упровадження та/або випуску інноваційної продукції⁵³⁹. Іншими словами, технопарк самостійно, від власного імені, реалізує етапи інноваційного циклу від розробки ідеї до її комерціалізації, а отже є суб'єктом інноваційної діяльності.

Інфраструктурний підхід до визначення технологічного парку міститься в ст. 1 ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», у якій передбачено, що технопарк покликаний створювати *організаційні засади виконання* проектів технопарку та *забезпечувати* промисловий випуск конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Такий підхід є класичним і застосовується в провідних країнах світу.

Цікавим видається той факт, що вищевказаний Закон, визначаючи технопарк суб'єктом інноваційної інфраструктури, по суті, регулює діяльність вітчизняних технопарків – суб'єктів інноваційної діяльності, оскільки технопарків інфраструктурної правової природи в Україні поки що не створено. Причиною цього, на нашу думку, є те, що для становлення класичної інфраструктурної моделі технологічних парків в Україні вітчизняні технопарки мають бути організовані за територіальним принципом, тобто мати надану органами державної влади чи місцевого самоврядування (або таку, що належить засновникам чи безпосередньо технопарку як юридичній особі на праві приватної власності) земельну ділянку та приміщення, які технопарк зможе надавати в оренду, розміщувати на них лабораторії, дослідницькі кабінети, виробничі приміщення. Слід наголосити, що, попри наявний у вищевказаному Законі інфраструктурний підхід до визначення технологічного парку, територіальний принцип як основа його організації – не закріплений.

⁵³⁹ Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – 424 с.

Визначення технопарку як одного з функціональних типів спеціальної (вільної) економічної зони (далі – СЕЗ) (ст. 3 ЗУ «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон») дає підстави визначати його як частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На такій території запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних осіб⁵⁴⁰ (ч. 1 вказаного Закону). Із наведеної норми випливає, що особливість територіальної організації технопарку в рамках цього підходу закріплена законодавчо, а отже, технологічні парки, яким не відведено території, не можуть бути визнані СЕЗ, на чому, власне, наголошують окремі науковці⁵⁴¹.

Зважаючи на вказані положення зазначимо, що перший підхід визначає технопарк, як суб'єкта інноваційної діяльності, що розробляє, виробляє та реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, тобто як суб'єкта власне інноваційної діяльності. Інші два відбивають інфраструктурний підхід до визначення його природи, але різниця полягає в тому що територіальний принцип організації діяльності технопарків (як такий, на якому базується світова практика організації технологічних парків) закріплений лише в ЗУ «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон». Задля узгодження положень зазначених нормативних актів пропонуємо:

1. Класифікувати технопарки в Україні за організаційною підставою:

а) *створені за територіальним принципом*, – зокрема, технопарки, які на праві власності чи іншого речового права володіють земельною ділянкою та

⁵⁴⁰Наголошуємо, що ст. 401 ГК України містить інше визначення поняття СЕЗ, зокрема під СЕЗ розуміється «частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України. На території СЕЗ можуть запроваджуватися пільгові митні, податкові, валютно-фінансові та інші умови підприємництва вітчизняних та іноземних інвесторів» [10]. Таке визначення є більш вдалим з огляду на застосування в ньому поняття «господарська діяльність» (а не економічна) до діяльності, що здійснюватиметься на території СЕЗ, хоча в статті міститься і необґрунтоване обмеження щодо провадження непідприємницького інвестування (оскільки зазначено, що пільговий режим може діяти лише для підприємництва вітчизняних та іноземних інвесторів).

⁵⁴¹Федчук С. І. Фінансово-правове регулювання спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків / С. І. Федчук // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Серія «Право». – 2007. – Вип. 8. – С. 317–320.

приміщеням, на базі яких вони здійснюватимуть свою діяльність; зазначимо, що такі технопарки в Україні втілюватимуть їх класичну світову модель, а отже, матимуть інфраструктурну природу; б) *створені без виокремлення їм земельної ділянки чи приміщення* – ідеться про технопарки, які здійснюють власне інноваційну діяльність із вироблення, розробки та реалізації інноваційного продукту (продукції чи послуги) на базі ВНЗ чи наукових установ, використовуючи їх матеріально-технічну базу. Наголошуємо, що такий вид технопарків невідомий провідному світовому досвіду їх організації, але він історично склався в Україні та є особливістю національної інноваційної системи.

2. Задля уникнення термінологічної неточності та підміни понять двох запропонованих видів технопарків, що суттєво відрізняються за своєю природою, доцільно законодавчо закріпити їх під різними назвами. Власне, таким шляхом пішли розробники проекту Інноваційного кодексу України, визначивши технопарк як юридичну особу або групу юридичних осіб, що безпосередньо здійснює наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність⁵⁴², а суб'єкт, покликаний забезпечувати умови для розробки і впровадження інноваційних проектів на закріпленій та облаштованій відповідним чином території, – індустріальним інноваційним парком⁵⁴³.

Актуальність створення та діяльності технологічних парків у провідних країнах світу зумовлена пріоритетністю їх завдань, виконання яких сприяє економічному і, як наслідок, соціальному розвитку держави. Попри невисоку ефективність діяльності технопарків в Україні неодноразово наголошувалося на тому, що зараз це найбільш дієві інноваційні структури в Україні. А з огляду на те, що вітчизняні технопарки на даному етапі мають не інфраструктурний, а власне інноваційний характер, про що зазначалося попередньо, реалізація ними покладених завдань (виконання проектів за пріоритетними напрямками діяльності, що визначаються відповідно до ЗУ

⁵⁴²Проект Інноваційного кодексу України. – Х. : Право, 2011. – 136 с. – П79 (Серія «Інноваційне суспільство і розвиток законодавства»).

⁵⁴³Там само.

«Про пріоритетні напрями розвитку науки та техніки» та ЗУ «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності») набуває ще більшої значущості, оскільки в таких умовах технопарки є основою науково-технічного розвитку нашої держави.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про спеціальний режим діяльності інноваційних парків» технопарк – це юридична особа або група юридичних осіб (далі – учасники технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення *організаційних засад* виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та *забезпечення* промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Так, технопарк як суб'єкт інноваційної інфраструктури здійснює сприяння суб'єктам інноваційної діяльності, шляхом надання їм послуг при реалізації ними етапів інноваційного циклу. У цьому випадку функції технопарку полягають у підтриманні досліджень і розробок у межах наукової та науково-технічної діяльності шляхом надання в оренду лабораторій, устаткування, загалом матеріально-технічної бази; надання послуг, пов'язаних із реалізацією та захистом прав інтелектуальної власності (у т. ч. юридичних послуг); а також підготовкою кадрів шляхом проведення семінарів, курсів та інших форм навчання; сприяння здійсненню досліджень, створення пробних партій та зразків і завершення діяльністю з комерціалізації науково-технічної розробки та серійним виробництвом. В останньому випадку головне призначення технопарків – допомога підприємствам у вирішенні проблеми розміщення наукоємного і високотехнологічного виробництва. Слід наголосити, що за наявності у складі технопарку інноваційного бізнес-інкубатора або інших структурних підрозділів, він може також надавати маркетингові, консалтингові, інформаційні, рекламні та інші *послуги*. Тобто предмет діяльності

технопарків – суб'єктів інноваційної інфраструктури – становить діяльність із надання різного роду *послуг*.

Предмет діяльності технологічних парків, що здійснюють інноваційну діяльність, полягає в іншому. Так, створені в Україні технопарки безпосередньо проводять наукові дослідження силами науковців установи, з подальшою розробкою їх результатів до стану інноваційного продукту шляхом проведення проектних робіт, створення дослідних зразків, освоєння пробних партій, а також налагодження виробничого процесу з упровадження та/або випуску інноваційної продукції⁵⁴⁴. Тобто поряд із науковою здійснюють діяльність, що направлена на комерціалізацію результатів наукових досліджень, із метою отримання доходів шляхом *виготовлення та реалізації продукції*.

На підставі аналізу предмета діяльності технопарків – суб'єктів інноваційної інфраструктури – та технопарків – суб'єктів інноваційної діяльності – можна зробити висновок, що діяльність, як перших, так і других, за своєю правовою природою є господарською, оскільки відповідає ознакам, закріпленим у ст. 3 ГК України, зокрема: а) здійснюється у *сфері суспільного виробництва*, тобто у сфері, де благо (*послуга* – у випадку технопарку інфраструктурної природи; та *продукція* – у випадку технопарку як інноваційного підприємства), що створюється в процесі господарської діяльності, закінчує своє існування у сфері споживання⁵⁴⁵; б) реалізується шляхом *виготовлення та реалізації продукції* або *надання послуг* вартісного характеру, що мають цінову визначеність, оскільки реалізуються за плату у сфері господарського обігу; в) здійснюється спеціальним суб'єктом – суб'єктом господарювання. Остання ознака господарської діяльності технологічних парків потребує більш детального аналізу.

⁵⁴⁴ Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – С. 323.

⁵⁴⁵ Хозяйственный кодекс Украины: научно-практический комментарий / под общ. ред. А. Г. Бобковой. – Х. : Изд. ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2008. – С. 17.

Ст. 1 ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» визначає, що технологічний парк може створюватися у двох організаційних формах: а) як юридична особа; б) як група юридичних осіб (учасників технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів.

У разі створення технопарку у формі *юридичної особи* не виникає перешкод для визнання його суб'єктом господарювання, оскільки ч. 2 ст. 55 ГК України до останніх відносить юридичних осіб, створених відповідно до ЦК України, зареєстрованих у передбаченому законом порядку, незалежно від форми власності. Тож єдиною вимогою для технопарку в цьому разі є державна реєстрація як юридичної особи. Слід зазначити, що Закон не містить вимоги щодо організаційно-правової форми юридичної особи технологічного парку (як, власне, і ГК України щодо суб'єкта господарювання), з чого випливає можливість його створення в будь-якій організаційно-правовій формі. Хоча деякі науковці стають на позиції необхідності законодавчого закріплення корпоративної форми юридичної особи технопарку (ТОВ, ПрАТ, ПуАТ)⁵⁴⁶ із чим слід погодитися, ураховуючи аналогічний світовий досвід.

Створення технопарку групою юридичних осіб (учасників технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність *без створення юридичної особи* та без об'єднання вкладів, є найбільш дискусійною організаційною формою технопарку в аспекті можливості визнання такого технопарку суб'єктом господарювання. Так, відповідно до ст. 55 ГК України суб'єктом господарювання визнаються дві категорії осіб: вищезгадувані господарські організації (юридичні особи) та громадяни України, іноземці, особи без громадянства, зареєстровані як підприємці. Із цього випливає, що технопарк, створений на основі договору про спільну діяльність, не може бути визнаний суб'єктом господарювання,

⁵⁴⁶Хозяйственный кодекс Украины: научно-практический комментарий / под общ. ред. А. Г. Бобковой. – Х. : Изд. ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2008. – С. 88; Сімсон О. Правові проблеми функціонування спеціального режиму на території технопарків України / О. Сімсон // Право України. – 2006. – № 1. – С. 85–88.

оскільки не відповідає вимогам, що до них висуваються, і, по суті, не є самостійним організаційно-структурним утворенням. Такий технопарк слід вважати *діяльністю суб'єктів*, що укладають договір, і він не відповідає класичним уявленням про подібні інноваційні структури через неможливість утілення територіально-організаційного принципу. Отже, технопарк, утворений у результаті укладання договору про спільну діяльність, не відповідає жодному з описаних раніше підходів до визначення технологічних парків. У зв'язку з неможливістю втілення в такому технопарку територіального принципу організації, його *неможливо визначити як суб'єкта інноваційної інфраструктури*, правова природа якого базується на вказаному принципі. *Визначення технопарку суб'єктом інноваційної діяльності також унеможлиблюється* через те, що, згідно із законодавством, технопарк є *інноваційним підприємством*, а підприємство, відповідно до ст. 62 ГК України, визначається як самостійний суб'єкт господарювання, що повинен мати встановлену законом організаційно-правову форму суб'єкта господарювання. Подібне визначення технопарку виводить його із системи суб'єктів господарювання. З огляду на це вважаємо за доцільне виключити положення про можливість створення технопарку на основі договору про спільну діяльність із ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» із метою приведення його визначення до відповідності із чинним законодавством та уникнення можливості недобросовісного користування умовами спеціального режиму технопарку сторонами такого договору.

Складність внутрішніх зв'язків у межах національної інноваційної системи зумовлює видову розгалуженість та складну організацію суб'єктів, що забезпечують її функціонування, – суб'єктів інноваційної інфраструктури. Широкий спектр завдань, поставлених перед ними, зумовлює необхідність одночасного залучення декількох зазначених суб'єктів для їхньої реалізації, що, з одного боку, сприяє більш швидкому виконанню завдань, а з другого, – породжує суперечки з приводу того, як, власне, мають розподілятися сфери

компетенції суміжних суб'єктів інноваційної інфраструктури. Деякі із зазначених суб'єктів, попри термінологічну відмінність, по суті, виконують однотипні, інколи однакові функції, але незалежно від цього мають притаманні лише їм організаційні або функціональні властивості.

Серед суміжних із технопарком суб'єктів слід насамперед виділити технополіси (інногради, техногради), паркові структури іншого типу (зокрема наукові та індустріальні) та інноваційні бізнес-інкубатори як такі, що мають схожі або ідентичні організаційні та/або функціональні особливості.

Технополіси. Питання визначення відмінностей між технополісом та технологічним парком не є дискусійним у науці, оскільки основна відмежувальна ознака зазначених суб'єктів – *організаційна* – є очевидною: технополіс – це містоутворювальна структура, тобто організована на базі окремої адміністративно-територіальної одиниці, як новоствореної, так і реорганізованої; а технопарк, у свою чергу, виступає у формі юридичної особи певної (в основному, корпоративної) організаційно-правової форми. Існують також технополіси «розмитого» типу. Вони виникають на базі великих міст, які не мають чітко окреслених промислових зон, але володіють розвинутою мережею інноваційних структур «нижчого» організаційного рівня, тобто інкубаторів та парків. Територіальною межею «розмитих» технополісів є межі спеціального режиму, що діє на їх території. Поряд з організаційною відмінністю зазначених суб'єктів слід охарактеризувати *функціональну*, яка полягає в такому: технополіс разом із науково-дослідницькою та виробничою зонами включає в себе зони мешкання, відпочинку персоналу, зручні умови для творчої праці, тоді як технопарк орієнтований лише на максимальне зближення науки та високотехнологічного виробництва.

Можливість створення технополісів в Україні передбачена ЗУ «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», за яким технополіс визначається одним із функціональних

типів спеціальних економічних зон, але на даному етапі жодної СЕЗ подібного роду в Україні не створено, хоча йде обговорення щодо створення на території Харківської області технополісу «П'ятихатки».

Можливість створення на території України технополісів залежить насамперед від зацікавленості держави в особі владних структур у функціонуванні на її території таких інноваційних структури. Показовим у цьому плані є досвід Японії, де з 80-х років минулого століття діє масштабна державна програма «Технополіс», спрямована на створення мережі технополісів для забезпечення довготривалого технологічного лідерства країни у світі.

Інноваційні бізнес-інкубатори (ІБІ). За класичним підходом під ІБІ розуміється організаційна структура, що надає приміщення, інфраструктуру та певний набір послуг (зокрема, інформаційних, маркетингових, консалтингових, юридичних) малим інноваційним підприємствам на етапі їхнього створення та/або становлення. Він здійснює аналогічну з технопарком діяльність і має схожі завдання. Але особливість, на яку слід звернути увагу, полягає в тому, що переважно у світовій практиці ІБІ створюється на території технопарку як його структурна одиниця, що виконує частину його завдань, чим, власне, і пояснюється схожість цих суб'єктів за здійснюваними ними функціями. Та слід наголосити, що будь-який ІБІ, незалежно від того чи створений він як відокремлений підрозділ технопарку, чи розміщений на його території або території технополісу, чи ж діє як самостійна юридична особа певної організаційної форми, здійснює «інкубування» *новостворених або створених за його сприянням інноваційних малих підприємств.* Учасником же технопарку можуть бути будь-які інноваційні підприємства, незалежно від строку діяльності, обсягу виробництва та інших параметрів, у чому й полягає відмінність зазначених суб'єктів.

Питання розмежування технопарків та ІБІ викликає труднощі у зв'язку з тим, що вітчизняне законодавство не містить поняття інноваційного бізнес-

інкубатора, закріплюючи в той же час різні підходи до його визначення, як (1) елемента інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу (ЗУ «Про державну підтримку малого підприємництва») та (2) інноваційного підприємства (ЗУ «Про інноваційну діяльність»).

Перший підхід є виправданим і не суперечить класичній моделі розуміння як природи ІБІ, так і суб'єктів інноваційної інфраструктури, до яких його прийнято відносити. Але визначення ІБІ як інноваційного підприємства суперечить його предметній діяльності, яка належить до інфраструктурної, оскільки направлена на сприяння створенню та діяльності малих інноваційних підприємств на початкових етапах. Інноваційне ж підприємство, за законодавством України, має розробляти, виробляти та реалізовувати інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги безпосередньо (ст. 1 ЗУ «Про інноваційну діяльність»), чого, по суті, не здійснюють інноваційні бізнес-інкубатори, діяльність яких спрямована на надання різного роду послуг малим інноваційним підприємствам. На підставі викладеного вважаємо недоцільним надання законодавцем однакового правового статусу «інноваційного підприємства» й інноваційному бізнес-інкубатору, і технопарку.

Паркові структури (наукові, промислові). У багатьох провідних країнах світу питання розмежування технологічних та наукових парків не постає, тому що обидві назви застосовуються до одного організаційного паркового утворення. Так, наприклад, у Великій Британії поняття технопарку взагалі не використовується, організаційно суб'єкт, що виконує такі завдання та функції називається «науковий парк». Досить розповсюдженим є створення «науково-технологічних парків», зокрема у Франції.

Актуальність цього питання в Україні постає у зв'язку із законодавчим розмежуванням зазначених суб'єктів, оскільки питання організації діяльності технопарку врегульовано ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», а спеціальним нормативним актом для наукових парків є ЗУ «Про наукові парки» від 25.06.2009 р. № 1563-VI.

Останній установлює принципові особливості наукового парку, зокрема, пов'язані з визначенням складу засновників (обов'язково одним із них має бути ВНЗ IV рівня акредитації), організаційно-правовою формою (науковий парк створюється у формі юридичної особи шляхом об'єднання внесків засновників, що дає підстави стверджувати те, що такі суб'єкти мають корпоративну форму) та функціями парку (поряд із науковими та науково-дослідницькими функціями та функціями, пов'язаними з комерціалізацією, організацією та забезпеченням виробництва продукції, передбачено функції інформаційно-методичного, правового та консалтингового забезпечення засновників, надання їм ліцензійної допомоги та інших послуг інфраструктурного, а не інноваційного характеру) та ін. Наведена специфіка і відрізняє його від законодавчо передбачених особливостей технопарку за ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». Хоча слід зазначити, що вказані особливості повною мірою можуть утілитися і при створенні технопарку, оскільки питання щодо визначення складу засновників, організаційно-правових форм технопарків та їх функцій у ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» не деталізовано, більше того, ці питання організації їхньої діяльності є дискусійними.

Підставою виокремлення серед паркових структур *індустріальних* є специфіка предмета діяльності останніх, зокрема розміщення *об'єктів промислового виробництва*. Головна й базова відмінність між індустріальними і технологічними парками класичної моделі полягає в тому, що перші створюють умови у вигляді забезпечення промислових підприємств інфраструктурою, розміщеною на спеціально відокремленій для цього території, для їхньої основної виробничої діяльності, а для технопарків обов'язковою є науково-дослідна складова (НДІ, університети, наукові центри тощо).

Характеризуючи вітчизняну систему суб'єктів інноваційної інфраструктури, доцільно наголосити, що згідно із ЗУ «Про індустріальні

парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI індустріальний (промисловий) парк – визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері промислового виробництва, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності в межах індустріального парку.

Це визначення індустріального парку дає змогу виокремити особливості, притаманні зазначеному суб'єкту на території України. По-перше, це принцип територіальної організації індустріального парку, що, як попередньо зазначалося, поки що не втілюється в організації вітчизняних технопарків; по-друге, це відсутність указівки на організаційно-правову форму індустріального парку у вигляді юридичної особи, що, як відомо, не передбачено і для технологічних, і для наукових парків (за винятком випадку створення технопарку групою осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів).

Таким чином, питання розмежування суміжних суб'єктів інноваційної інфраструктури в Україні постає, насамперед, через непослідовне їх визначення у вітчизняному законодавстві, організаційно-правових форм, завдань та господарської компетенції, а в окремих випадках (наприклад, ІБІ, індустріальних парків) – узагалі у зв'язку з відсутністю будь-якого нормативного закріплення правових механізмів їх організації та діяльності.

Пріоритетність інноваційного розвитку національної економіки, що закріплена у вітчизняному законодавстві та безпосередньо зумовлена світовими політико-правовими та економічними реаліями, спричинює необхідність його державної підтримки задля становлення України як конкурентоспроможної, економічно стабільної країни.

У світовій практиці для сприяння суб'єктам інноваційної діяльності та інфраструктури впроваджується правовий механізм спеціальних режимів господарювання, умови яких містять певний, підкорений конкретним цілям набір правових засобів, включаючи пільги.

Господарський кодекс України не містить загального поняття «спеціальний режим господарювання», передбачаючи лише його різновиди (розділ 8, глави 39-41), зокрема: спеціальні (вільні) економічні зони; концесію; виключну (морську) економічну зону України; на державному кордоні України, в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, територіях та об'єктах, що особливо охороняються; спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства, території пріоритетного розвитку; спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; спеціальний режим господарювання в умовах воєнного стану.

У зв'язку з такою законодавчою прогалиною доцільно використати результати науково-теоретичних правових досліджень поняття спеціального режиму господарювання. Так, О. Р. Зельдіна визначає його як правовий режим, що визначає порядок організації та здійснення господарської діяльності *на певній території, у певній галузі економіки*, що відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і вводить державою з певною метою для забезпечення розумного сполучення публічних і приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень та/або заохочень для суб'єктів господарювання⁵⁴⁷. На основі проведених досліджень авторка класифікує спеціальні режими господарювання на обмежувальні, заохочувально-обмежувальні та заохочувальні⁵⁴⁸, віднісши до останніх спеціальні (вільні) економічні зони, в рамках яких виділяє СЕЗ науково-технічного характеру, якими, на її думку, є

⁵⁴⁷Зельдіна О. Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / О. Р. Зельдіна. – Режим доступу: <http://avtoreferat.net/content/view/1260/45/>.

⁵⁴⁸Серед заохочувальних режимів О. Р. Зельдіна виділяє: території пріоритетного розвитку, спеціальні економічні зони, євро регіони, зони вільної торгівлі та окремі галузі економіки.

технопарки, які відповідно до вітчизняного законодавства⁵⁴⁹ діють в рамках спеціального режиму інноваційної діяльності.

Слід погодитись з тим, що спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків в Україні носить заохочувальний характер, оскільки його правовими засобами є пільги та різного роду підтримка з боку держави. А от визначення технопарків як СЕЗ, викликає дискусії навіть попри те, що дане положення передбачено ЗУ «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон». Віднесення технопарків до переліку типів СЕЗ дає підстави визначати їх як частину території України, як це передбачено ст. 1 вищевказаного Закону та ч. 1 ст. 401 ГК України. Але аналіз природи та структури технопарків вітчизняної моделі, в яких не втілено територіальний принцип, спростовує дане твердження. Тому вважаємо за доцільне в рамках заохочувальних спеціальних режимів виділити спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків, оскільки, аналізуючи їх організаційну природу, специфіку діяльності на даному етапі розвитку в Україні, їх не можна віднести до жодного із запропонованих О. Р. Зельдіною заохочувальних спеціальних режимів господарювання.

Дослідження доктринального визначення спеціальних режимів господарювання дозволяє класифікувати їх за організаційною природою на *територіальні та галузеві*.

Виходячи з того, що вітчизняні технопарки не втілили територіальну ознаку організації і діють за функціональним принципом, слід указати, що спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків, передбачений ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків в Україні», не може бути віднесений до територіального типу. Питання віднесення його до галузевого спеціального режиму, вважаємо, також потребує деталізації. Так, А. В. Матвеева, класифікуючи спеціальний режим

⁵⁴⁹Зельдіна О. Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / О. Р. Зельдіна. – Режим доступу: <http://avtoreferat.net/content/view/1260/45/>.

господарювання на загальний (такий, що визначає особливості здійснення тих видів господарської діяльності, що передбачені Розділом 8 ГК України) та галузевий (такий, що стосується окремих галузей економіки, прямо визначених законом як таких, що потребують стабілізації та прискореного розвитку)⁵⁵⁰, відносить й інноваційну сферу до галузей економіки. Ця позиція, на нашу думку, потребує уточнення. Інноваційну сферу не можна виокремлювати як галузь економіки, оскільки інноваційний розвиток має міжгалузевий характер і необхідний в усіх, як пріоритетних, так й інших галузях економіки України. Навіть штучне об'єднання всіх інноваційних процесів в окремий сектор економіки надасть йому комплексного, міжгалузевого характеру. Вітчизняні технопарки також виконують проекти за різними пріоритетними напрямками діяльності, що свідчить про те, що різні технопарки України забезпечують інноваційний розвиток різних галузей економіки. Так, ЗАО «Технологічний парк «Інститут монокристалів» здійснює розробку технологій та освоєння виробництва широкого класу продукції у сфері матеріалознавства, а пріоритетним напрямком діяльності технопарку імені Є. О. Патона є пошукові науково-дослідні та проектно-конструкторські роботи, випуск інноваційної продукції, дослідне та промислове виробництво, науково-технічні, інформаційні послуги у сфері технологій, матеріалів та устаткування для зварювання, нанесення покриття та обробки матеріалів, спеціальної електрометалургії, що свідчить про те, що вітчизняні технопарки також забезпечують інноваційний розвиток різних галузей економіки. З огляду на це вважаємо за доцільне визначити спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків як міжгалузевий, а спеціальні режими господарювання класифікувати на територіальні, галузеві та міжгалузеві.

Під спеціальним режимом інноваційної діяльності технопарків в Україні Закон розуміє правовий режим, який передбачає надання державної

⁵⁵⁰Матвеева А. В. Спеціальний правовий режим інноваційної діяльності: проблеми правового регулювання / А. В. Матвеева // Актуальні питання інноваційного розвитку. – № 1. – 2011. – С. 50.

підтримки щодо стимулювання діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків⁵⁵¹. Із визначення можна виділити такі особливості спеціального режиму інноваційної діяльності технопарків в Україні: 1) спеціальний режим розповсюджується на обмежене Законом коло суб'єктів: технопарк, його учасників та спільні підприємства; 2) отримання державної підтримки можливе лише за умови виконання технопарком проектів за пріоритетними напрямками діяльності технопарків.

Слід зазначити, що проект технологічного парку по суті є передумовою та підставою надання технопарку пільгових умов у рамках спеціального режиму інноваційної діяльності, оскільки останній запроваджується і діє в Україні при виконанні проектів технологічного парку. Іншими словами, передбачені Законом особливі положення стосуються лише виконання певного проекту і на певний строк, причому питання визначення останнього викликає ряд непорозумінь. Зокрема спеціальний режим інноваційної діяльності для технопарку встановлюється строком на 15 років за умови виконання технопарком проектів⁵⁵². Виконання проекту, у свою чергу, стає можливим лише за умови його державної реєстрації та отримання на підставі цього свідоцтва, що видається на строк реалізації проекту, але не більше 5-ти років, і є підставою для введення спеціального режиму⁵⁵³. Із цього можна зробити висновок, що при реєстрації проекту, наприклад, на 13-му році дії спецрежиму технопарку, отримання пільг для такого проекту можливо лише протягом 2-х років, тобто до того, як мине строк дії (15 років) спеціального режиму інноваційної діяльності технопарків, передбаченого Законом. А всі проекти, зареєстровані тоді, коли закінчився 15-річний термін, по суті, позбавляються права на отримання державної підтримки. Це питання актуалізується в 2015 році, коли закінчиться дія спеціальних режимів інноваційної діяльності перших на території України технопарків

⁵⁵¹Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 р. № 991-IV // Відом. Верхов. Ради України – 1999. – № 40. – Ст. 363.

⁵⁵²Там само.

⁵⁵³Там само.

«Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона», «Інститут монокристалів», створених у 2000 році.

Питання пролонгації дії спеціального режиму після закінчення зазначеного строку або інших наслідків його завершення (на випадок, якщо проект не встигнуть реалізувати протягом п'яти років з об'єктивних причин) у Законі не передбачено. Таким чином, вітчизняним технопаркам із дня їх створення відведено лише 15 «пільгових» років, якщо цей строк мине, то виконання проектів технопарків відбуватиметься в загальному правовому режимі, що, очевидно, не стане кроком до активізації інноваційного процесу в Україні.

Слід зазначити, що функціонування в спільному з іншими суб'єктами господарювання правовому полі для вітчизняних технопарків не нове. Так, ЗУ від 25 березня 2005 р. № 2505- IV «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України» внесено зміни до ЗУ «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», згідно з яким було виключено положення щодо пільгових умов оподаткування для технологічних парків. Причиною того, що технопарки України більше року перебували поза сферою державної підтримки є те, що ще в 1992 році ЗУ «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» їх було віднесено до СЕЗ, які за час своєї діяльності не лише не інтенсифікували економічне зростання держави, а й стали територією «відмивання» коштів суб'єктами, зареєстрованими на ній. Цим самим СЕЗ скомпрометували діяльність технопарків, унаслідок чого урядовці визначили останніх як «діри в бюджеті», ліквідувавши майже на два роки можливість отримання державної підтримки технопарками.

Такий крок викликав масштабні дискусії серед політиків, науковців-правників і представників технопарків та спричинив значні фінансові втрати як для технопарків, так і для бюджету України в цілому. Виконавці проектів

втрапили можливість використовувати кошти зі спецрахунків для оплати придбаних матеріалів й устаткування та виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що призвело до необхідності вилучення оборотних засобів і, як наслідок, до зниження прибутків технопарків. Так, Каховський завод електрозварювального устаткування, який реалізовував проект технопарку «ІЕЗ імені Є. О. Патона», був змушений припинити роботи зі створення трубозварювальних машин нового покоління, зірвавши цим уже підготовлений контракт на постачання до Китаю устаткування для будівництва трансазійських нафто- та газопроводів. Втрати лише за цим контрактом становили більш ніж 12 млн доларів та коштували Україні місця на світовому ринку з виробництва цього виду устаткування⁵⁵⁴. Таким чином, скасування спеціального режиму інноваційної діяльності технопарків мало не лише економічні, а й політичні наслідки.

Зрештою, з метою відновлення повноцінної роботи технологічних парків в Україні Верховною Радою 12 січня 2006 р. було прийнято нову редакцію ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», у якій було *частково* відновлено податкові та митні пільги для технологічних парків, їхніх учасників та спільних підприємств.

Законом передбачено, що в рамках спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків стимулювання їх діяльності здійснюється шляхом: а) державної фінансової підтримки (пряме державне фінансування) та б) цільового субсидювання проектів технологічних парків (непряме державне фінансування)⁵⁵⁵.

Для фінансової підтримки проектів технологічних парків Законом передбачено необхідність запровадження бюджетної програми підтримки діяльності технопарків, за якою в Державному бюджеті України щорічно мають визначатися кошти на: повне або часткове (до 50 відсотків) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів

⁵⁵⁴ Мазур А. А. Новый этап в жизни украинских технопарков / А. А. Мазур // Наука та інновації. – 2006. – № 2. – С. 102–112.

⁵⁵⁵ Симсон О. Новая редакция Закона о технопарках: проблемы и перспективы / О. Симсон // Підприємництво, господарство, право. – 2006 – № 5. – С. 13.

технологічних парків; повну або часткову компенсацію відсотків, сплачених виконавцями проектів технологічних парків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів технологічних парків.

Слід наголосити, що за роки дії пільгового режиму діяльності технопарків в Україні жодного разу Державним бюджетом України не було передбачено окремої державної бюджетної програми підтримки діяльності технологічних парків. Більше того, вперше питання видатків та кредитування технопарків із державного бюджету було передбачено лише в 2007 році в державній програмі «Фінансова підтримка інноваційних та інвестиційних проектів, у першу чергу з упровадження передових технологій, що реалізуються в галузях промисловості, у тому числі технологічними парками, через механізм здешевлення кредитів». Аналогічні державні програми виконуються щороку, але необхідність окремої бюджетної програми підтримки діяльності технопарків є очевидною, оскільки технопарки на сьогодні є майже єдиними постійно діючими інноваційними структурами в Україні, що потребують вагомої державної підтримки, яку отримують аналогічні структури в провідних економічно розвинених країнах світу.

Для реалізації проектів технологічними парками, їх учасникам та спільним підприємствам державою надаються цільові субсидії у вигляді: сум ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України, при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні.

З прийняттям ПК України Законом України від 02.12.2010 р. № 2756-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України» було ліквідовано той мінімум пільг, що залишився після прийняття нової редакції ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», зокрема вилучено положення щодо надання цільових субсидій у вигляді: податкового векселя

при імпорті нового устаткування, обладнання та комплектуючих зі строком погашення 720 календарних днів, а при імпорті матеріалів 180 днів; суми податку на прибуток, а також норма щодо прискореної амортизації основних фондів. Слід зазначити, що з прийняттям вищевказаних змін податкова підтримка була ліквідована остаточно, а в положеннях ПК України не передбачено пільгових умов оподаткування для технопарків зокрема та інноваційних структур узагалі.

Відповідно до ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» суми ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України, технологічні парки, їх учасники та спільні підприємства не перераховують до бюджету, а зараховують на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств. При цьому на спеціальні рахунки учасників технологічних парків та спільних підприємств, які є виконавцями проектів технологічних парків, зараховуються 50 відсотків сум ввізного мита, а решта 50 відсотків сум ввізного мита зараховуються на спеціальний рахунок керівного органу відповідного технопарку.

Зараховані на спеціальні рахунки технопарків, їх учасників та спільних підприємств кошти цільових субсидій використовуються ними при реалізації проектів технологічних парків на виконання завдань, передбачених ст. 8 ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». За умови невикористання протягом наступних трьох місяців після закінчення строку виконання проекту технопарку коштів, що знаходяться на спецрахунках, а також після закінчення дії свідоцтва про державну реєстрацію технопарку, вони підлягають зарахуванню до Державного бюджету України.

Також спеціальним Законом, що регулює діяльність технопарків в Україні передбачено, що розрахунки за експортно-імпортними операціями, що здійснюються при виконанні відповідно до цього Закону проектів технологічних парків, проводяться у строк до 150 календарних днів; кошти,

що надійшли в іноземній валюті від реалізації продукції (продажу товарів, виконання робіт, надання послуг) технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств, не підлягають обов'язковому продажу. Але слід зазначити, що ЗУ «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23 вересня 2004 р. № 185/94 передбачено, що виручка резидентів в іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше *180 календарних днів* з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності – з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності⁵⁵⁶. Тож валютна «пільга», передбачена для технопарків, має фактично обмежувальний характер у зв'язку з тим, що законодавство про технопарки не було приведено до відповідності із законодавством про здійснення розрахунків в іноземній валюті, яке періодично змінювалося і з 2010 р. знову встановило не 90-денний, а 180-денний строк для проведення розрахунків в іноземній валюті.

Підбиваючи підсумки проведеного аналізу, доходимо висновку, що особливості вітчизняної моделі технопарків мають бути науково досліджені, а найбільш вагомі – втілені у вітчизняне законодавство задля підвищення ефективності діяльності технопарків та інших суміжних інноваційних структур і, як наслідок, досягнення соціального та економічного позитивного ефекту.

Питання визначення та розмежування правової природи технопарків в Україні набуває актуального значення не лише з огляду на необхідність приведення положень окремих нормативно-правових актів до відповідності один з одним, а й має практичне значення, зокрема, щодо впровадження

⁵⁵⁶Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України від 23.09.1994 р. № 185/94 // Відом. Верхов. Ради. – 1994. – № 40. – Ст. 364.

спеціального режиму функціонування технологічних парків та надання їм державою різного роду пільг та заохочень, обсяг яких, на нашу думку, має відрізнятися залежно від того, чи надається він суб'єктам інноваційної діяльності, чи суб'єктам інноваційної інфраструктури.

Необхідно зазначити, що як інноваційна, так і інфраструктурна діяльність технологічних парків є за своєю суттю господарською, а самі технопарки належать до суб'єктів господарювання, що, у свою чергу, означає, що вони повинні відповідати вимогам, що висуваються до таких суб'єктів. Виняток становить технопарк, створений відповідно до договору про спільну діяльність, який за своєю природою не є суб'єктом узагалі, в тому числі суб'єктом господарювання, у чому полягає нелогічність та необґрунтованість такого законодавчого підходу до визначення технопарку.

Проаналізувавши зміст спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків в Україні, робимо висновок, що державна підтримка останніх реалізується в таких напрямках: бюджетна підтримка, митні пільги та валютна підтримка. З огляду на це вважаємо за необхідне зміст спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків України доповнити податковими, амортизаційними, страховими пільгами, а також передбачити реальний механізм гарантування дотримання державою особливих умов діяльності для таких утворень із метою інтенсифікації розвитку національної інноваційної системи.

3.4. Технополіси в Україні: законодавчі перспективи їх утворення

Інноваційна інфраструктура становить предмет державної уваги не менш значущий, ніж діяльність власне суб'єктів інноваційної діяльності, оскільки виконує функцію ресурсного забезпечення або сприяння реалізації інноваційних процесів. Формування інноваційної інфраструктури в Україні давно визнано на державному рівні одним з основних напрямів науково-технічної та інноваційної політики держави. Із цією метою була розроблена